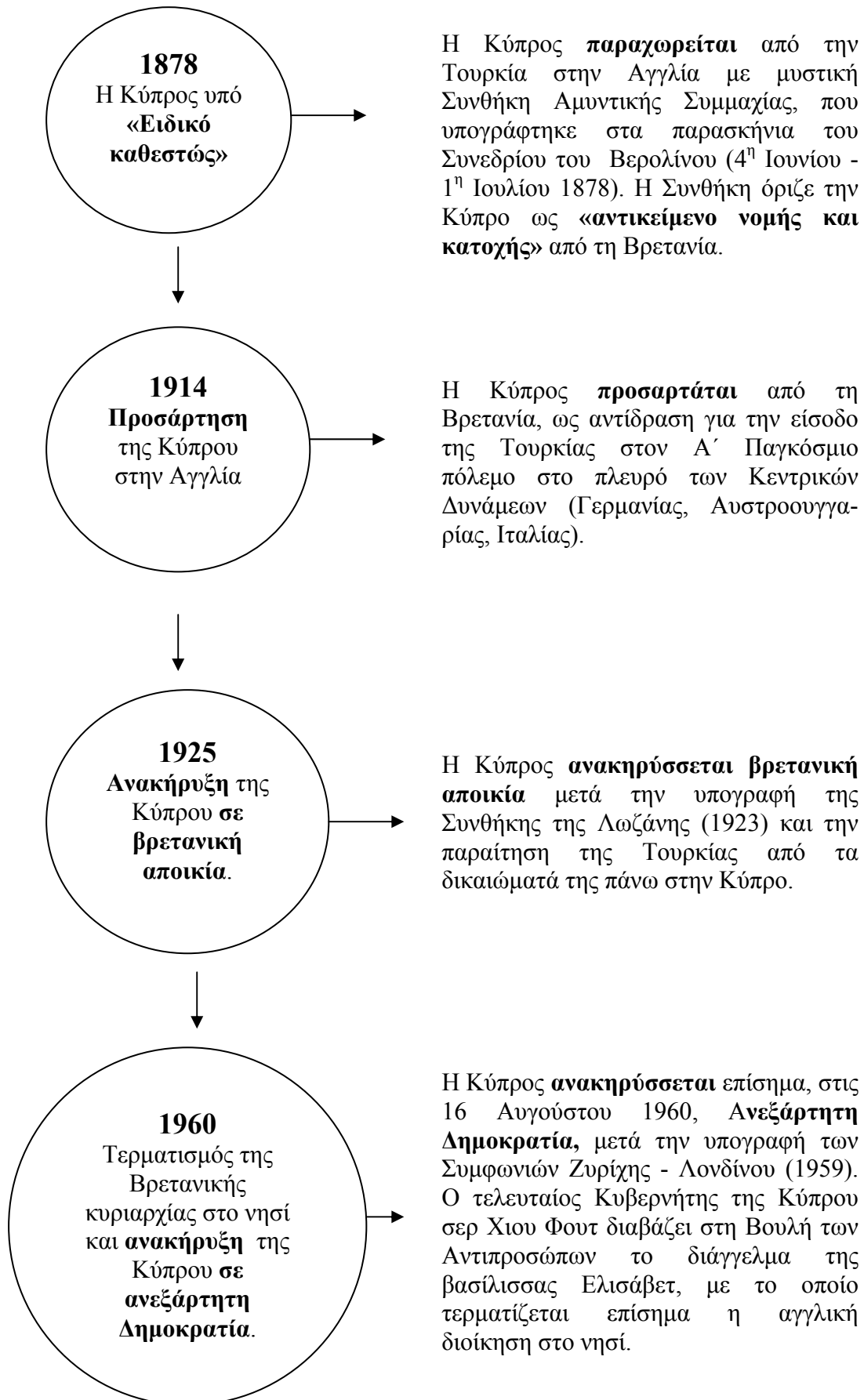

**ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΟΤΕΡΗ**

Σημειώσεις για την περίοδο της Αγγλοκρατίας
(1878 – 1960)

ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑ (1878 – 1960)

Χρονικά ορόσημα περιόδου Αγγλοκρατίας:

**Λόγοι που καθιστούσαν την Κύπρο πολύτιμη
για τα γεωπολιτικά, στρατηγικά και οικονομικά συμφέροντα των Βρετανών**

Η Κύπρος βρισκόταν:

- στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων (Ασίας, Αφρικής, Ευρώπης).

- κοντά στη διώρυγα του Σουέζ. *«Μαζί με το Γιβραλτάρ στη δυτική Μεσόγειο και τη Μάλτα στην κεντρική, η Κύπρος αποτελούσε μια σειρά από ισχυρές θέσεις, που έδιναν στη Βρετανία υπεροχή προς όλες τις κατευθύνσεις. Έλεγε άμεσα την είσοδο της διώρυγας του Σουέζ... που θα χρησίμευε στη Βρετανία σαν αφετηρία και οχυρό για τον έλεγχο και την προστασία του δρόμου προς την Ινδία ...»* (Κατσώνης Κ., *Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας*, Λάρισα 2002, σελ. 29).

- κοντά στην Παλαιστίνη και στην ευρύτερη πετρελαιοφόρα περιοχή της Μέσης Ανατολής.

- πλησιέστερα στις «Πύλες της Κιλικίας» (*Η Κιλικία ήταν αρχαίο βασίλειο της νοτιοανατολικής Μικράς Ασίας*) σε μια περιοχή όπου η σημασία της Κύπρου αναβαθμίζεται για την Αγγλία, ακόμα περισσότερο, μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου και την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, δεδομένης της αυξημένης σοβιετικής επιρροής στην περιοχή.

Εθνικές διεκδικήσεις των Κυπρίων

Μόνιμος στόχος των Κυπρίων κατά τη διάρκεια της Αγγλοκρατίας (και πριν ακόμα από αυτή) ήταν η Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Βεβαίως, «ο ενωτικός προσανατολισμός των Ελλήνων της Κύπρου που άρχισε να διαμορφώνεται αμέσως μετά την ελληνική επανάσταση παγιώθηκε στο διάστημα της επόμενης πεντηκονταετίας, την περίοδο δηλαδή της ύστερης Τουρκοκρατίας. Η πρώτη ευκαιρία για δημόσια εκδήλωση των αισθημάτων των Κυπρίων δόθηκε το 1846 με την ίδρυση ελληνικού προξενείου στη Λάρνακα. Η τελετή έπαρσης για πρώτη φορά της ελληνικής σημαίας στο νησί έδωσε την ευκαιρία για θερμές εκδηλώσεις υπέρ της Ελλάδος» (Γεωργής Γ., *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα*, Αθήνα 1999, σ. 75).

Κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας ο ενωτικός αγώνας διεξαγόταν σε δύο επίπεδα:

- α. Προβολή του αιτήματος του κυπριακού λαού για Ένωση με την Ελλάδα με ψηφίσματα, υπομνήματα και εθνικές πρεσβείες στο Λονδίνο, σε μια προσπάθεια κινητοποίησης της βρετανικής κοινής γνώμης.
- β. Συμμετοχή Κυπρίων εθελοντών στους πολέμους που αναλάμβανε η Ελλάδα, για την απελευθέρωση αλύτρωτων ελληνικών εδαφών (Ελληνοτουρκικός Πόλεμος 1897, Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913, Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος 1914 - 1918, Μικρασιατική Εκστρατεία 1922).

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΕΠΙΣΗΜΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΣΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΓΙΑ ΕΝΩΣΗ

↓

Το αίτημα των Κυπρίων για Ένωση αρχικά απορριπτόταν διπλωματικά από τη βρετανική κυβέρνηση, με το δικαιολογητικό ότι η Κύπρος είχε απλώς παραχωρηθεί στη Βρετανία με τη μυστική συνθήκη αμυντικής συμμαχίας του 1878 και συνεπώς ανήκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

↓

Μετά την είσοδο της Τουρκίας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο με το μέρος των Κεντρικών Δυνάμεων και την προσάρτηση της Κύπρου στη Βρετανία (1914), η τελευταία προσφέρει το 1915 την Κύπρο στην Ελλάδα, προκειμένου να επιτύχει την είσοδο της ουδέτερης Ελλάδας στον Α΄ Παγκ. Πόλεμο με το μέρος της Αντάντ. Η γερμανόφιλη κυβέρνηση Ζαΐμη απορρίπτει τη βρετανική πρόταση, γιατί πίστευε στη νίκη της Γερμανίας, η οποία θα προσέφερε την Κύπρο στην Ελλάδα.

↓

Το αίτημα της Ένωσης αποκλείεται οριστικά από τη Βρετανία μετά την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάνης (1923) και την ανακήρυξη της Κύπρου σε αποικία του στέμματος (1925). Η βρετανική στάση οφειλόταν στον αναβαθμισμένο ρόλο που προσέδιδε στην Κύπρο το Αγγλικό Επιτελείο Στρατού, ως σημαντικής ναυτικής και αεροπορικής βάσης για τον έλεγχο των πετρελαίων στην περιοχή της Εγγύς και Μέσης Ανατολής.

Το κίνημα του 1931 (Οκτωβριανή εξέγερση)

Τα αίτια που οδήγησαν στο λαϊκό ξέσπασμα

Η αποικιακή πολιτική που θέλησε να εφαρμόσει ο Κυβερνήτης Ρόναλντ Στορς, η οποία μεταξύ άλλων στόχευε:

στη δημιουργία κυβερνητικού κόμματος, που θα στήριζε την αποικιακή του πολιτική.

στην καλλιέργεια κυπριακής συνείδησης, μέσα από τα Αναλυτικά Προγράμματα της Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Η οικονομική εξαθλίωση αγροτών και εργατών εξαιτίας «...της συνεχιζόμενης ανομβρίας, των επιπτώσεων από τη διεθνή οικονομική κρίση και την γενική οικονομική δυσπραγία» (Γεωργής Γ., *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα*, Αθήνα 1999, σ. 157).

Η απογοήτευση των Κυπρίων, όταν διαπιστώθηκε ότι και η εργατική κυβέρνηση της Βρετανίας ταύτιστηκε πλήρως με την πολιτική που ακολουθούσαν οι προηγούμενες συντηρητικές κυβερνήσεις. Αυτό κατέστη σαφές μετά την απόρριψη του αιτήματος των Κυπρίων για Ένωση με την Ελλάδα, που υπεβλήθη από την κυπριακή πρεσβεία στο Λονδίνο το 1929. Από πλευράς Βρετανών «...δινόταν η υπόσχεση για άμεση συμπαράσταση σε αναπτυξιακά και οικονομικά προβλήματα, αλλά για το πολιτικόν μέλλον της Κύπρου αναφερόταν ότι το Ενωτικό ζήτημα είχε κλείσει οριστικά και ότι δεν έχει έλθει η εποχή για παροχή συνταγματικών πειράματος αυτοκυβέρνησης» (Παπαπολυβίου Π., *Ιστορία της Κύπρου στα χρόνια της Αγγλοκρατίας 1878 – 1960*, Λευκωσία 2006, σ. 30).

Αφορμή

Οι τελωνειακοί δασμοί, που επέβαλε ο Κυβερνήτης σερ Ρόναλντ Στορς με κυβερνητικό διάταγμα και τους οποίους είχε προηγουμένως απορρίψει, «κατά πλειοψηφίαν», το Νομοθετικό Συμβούλιο.

Η πορεία προς τη σύγκρουση (γεγονότα)

- ◆ Η απαξίωση που επιδεικνύει ο σερ Ρόναλντ Στορς προς το Νομοθετικό Συμβούλιο, αναγκάζει τους Ελληνοκύπριους βουλευτές να υποβάλουν τις παραιτήσεις τους από αυτό (μεταξύ αυτών που παραιτήθηκαν ήταν και ο μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς).
- ◆ Ο Μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς εξέδωσε διάγγελμα, με το οποίο παρακινούσε τον κυπριακό λαό σε ανυπακοή και «κήρυσσε την Ένωσιν της Κύπρου μετά της μητρός Ελλάδος».
- ◆ Προκήρυξη της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ένωσης Κύπρου (ΕΡΕΚ), με την οποία γνωστοποιείται η ίδρυση και οι στόχοι της.
- ◆ Ογκώδεις συγκεντρώσεις σε διάφορες πόλεις της Κύπρου και εκφώνηση φλογερών λόγων, με τους οποίους καλείται ο λαός σε παθητική αντίσταση.
- ◆ Κορύφωση των εκδηλώσεων στη Λευκωσία (21 Οκτωβρίου 1931):
 - Πλήθος λαού ξεκινά από την Εμπορική Λέσχη Λευκωσίας με επικεφαλής το Διονύσιο Κυρκώτη, με σκοπό να φτάσουν στο Κυβερνείο για διαμαρτυρία και να επιδώσουν ψήφισμα στον Κυβερνήτη σερ Ρόναλντ Στορς.
 - Άρνηση του Κυβερνήτη να συναντήσει την αντιπροσωπεία.
 - Συμπλοκές με την Αστυνομία.
 - Κατάσταση εκτός ελέγχου.
 - Πυρπόληση Κυβερνείου.

Νικόδημος Μυλωνάς

Εξελέγη το 1918 Μητροπολίτης Κιτίου. Διετέλεσε μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου. Παραιτήθηκε από το Νομοθετικό Συμβούλιο μετά τη δικτατορική επιβολή τελωνειακών δασμών από τον Κυβερνήτη Ρόναλντ Στορς, τους οποίους προηγουμένως είχε καταψηφίσει το Νομοθετικό Συμβούλιο. Με διάγγελμά του προς τον κυπριακό λαό, κηρύσσει «την ένωση της Κύπρου μετά της μητρός Ελλάδος» και παρακινεί τον κυπριακό λαό σε ανυπακοή προς τους κατακτητές. Ήταν ανάμεσα στους πολιτευτές που εξορίστηκαν από τους Βρετανούς για τη δράση τους στα Οκτωβριανά (1931). Πέθανε εξόριστος στα Ιεροσόλυμα το 1937.

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΞΕΓΕΡΣΗΣ ΤΩΝ ΟΚΤΩΒΡΙΑΝΩΝ (1931)

- ◆ Δεκαπέντε (15) νεκροί και εξήντα (60) τραυματίες (Ονούφριος Κληρίδης, πρωτομάρτυρας της κυπριακής ελευθερίας).
- ◆ Εκτεταμένες ζημιές σε κυβερνητικές εγκαταστάσεις για τις οποίες οι Άγγλοι επέβαλαν πρόστιμο για «κακόβουλες ζημιές», συγκεντρώνοντας σ' ένα μόνο μήνα το ποσό των 35,000 λιρών.
- ◆ Συλλήψεις, φυλακίσεις, επιβολή προστίμου (σε ένα μόνο μήνα οι Άγγλοι επέβαλαν πρόστιμο για «κακόβουλες ζημιές», συγκεντρώνοντας το ποσό των 35,000 λιρών). «Δύο χιλιάδες άτομα καταδικάστηκαν σε διάφορες ποινές φυλάκισης και επιβλήθηκε χρηματικό πρόστιμο στο Δήμο Λευκωσίας και σε άλλους Δήμους για την κάλυψη των ζημιών που έγιναν στο Κυβερνείο και σε άλλα κτίρια από διαδηλωτές...» (Κατσώνης Κ., *Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας, Λάρνακα 2002*, σελ. 50).
- ◆ Εκτοπισμοί και απελάσεις ηγετικών στελεχών του ενωτικού κινήματος, όπως του μητροπολίτη Κιτίου Νικόδημου Μυλωνά, του μητροπολίτη Κυρηνείας Μακάριου Β', του αρχιερέα της εκκλησίας της Φανερωμένης στη Λευκωσία Διονύσιου Κυκκώτη κ.ά.)
- ◆ Εγκαθίδρυση για δέκα τουλάχιστον χρόνια στυγνής Δικτατορίας. Η χειρότερη περίοδος αυτής της δεκαετίας ήταν η διακυβέρνηση του Πάλμερ (περίοδος Παλμεροκρατίας 1933 -1939). Κατά την περίοδο αυτή επιβλήθηκαν ανελεύθερα και δικτατορικά μέτρα όπως η κατάργηση του Νομοθετικού Συμβουλίου, λογοκρισία στον τύπο, απαγορεύτηκαν συγκεντρώσεις πέραν των πέντε ατόμων, απαγορεύτηκαν τα συνδικάτα και 28 συνδικαλιστικοί ηγέτες καταδικάστηκαν σε φυλάκιση μέχρι τέσσερα χρόνια με την κατηγορία της ανατρεπτικής συνωμοσίας κτλ. (Κατσώνης Κ., *Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας, Λάρνακα 2002*, σελ. 50 -52).
Επίσης, καταβλήθηκε προσπάθεια αφελληνισμού. Με διατάγματα απαγορεύτηκε «...η ανάρτηση και εμφάνιση της ελληνικής σημαίας, η χρήση των ελληνικών εθνικών συμβόλων και του Εθνικού Ύμνου..., ...η ανάρτηση εικόνων των εθνικών ηρώων σε σχολεία και σωματεία και περιορίστηκε σε αυστηρά ανώδυνα πλαίσια η διδασκαλία της Ιστορίας...» (Γεωργής Γ., *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα, Αθήνα 1999*, σ. 164-165).

Παρά τη σκληρή και εκδικητική στάση των Βρετανών, το φρόνημα των Ελληνοκυπρίων δεν κάμπτεται.

Ο ΑΠΟΗΧΟΣ ΤΩΝ ΟΚΤΩΒΡΙΑΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο ελληνικός λαός νιώθει ιδιαίτερη συγκίνηση για τα γεγονότα που διαδραματίζονται στην Κύπρο τον Οκτώβριο του 1931, ενώ οι εφημερίδες γράφουν φλογερά άρθρα. Αποτέλεσμα αυτού του κλίματος ήταν η ίδρυση στην Ελλάδα της «**Κεντρικής Επιτροπής Κυπριακού Αγώνα**», στην οποία συμμετέχουν προσωπικότητες από τον κυπριακό και ελλαδικό χώρο (ναύαρχος Π. Κουντουριώτης, Φιλ. Δραγούμης κ.ά).

Κατά την περίοδο της εξέγερσης των Κυπρίων (Οκτώβριος 1931), πρωθυπουργός της Ελλάδας ήταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο οποίος πίστευε ότι η λύση του κυπριακού ζητήματος θα ερχόταν μέσα από μια πολιτική φρόνιμης αναμονής «δια των διαδοχικών σταδίων» και όχι με βίαιες συγκρούσεις. Ο Ελ. Βενιζέλος θεωρούσε ότι «... η Ελλάδα και η Αγγλία, ως σύμμαχες χώρες, θα μπορούσαν να φτάσουν σε λύση του εθνικού ζητήματος της Κύπρου όταν θα παρουσιάζονταν οι κατάλληλες συνθήκες και θα βρίσκονταν στην εξουσία Άγγλοι πολιτικοί, που θα ήθελαν να κάνουν αυτή την προσφορά στην Ελλάδα...» (Χατζηδημητρίου Κ., *Ιστορία της Κύπρου*, Λευκωσία 1987, σελ. 305).

Κεντρική Επιτροπή Κυπριακού Αγώνα

Ιδρύθηκε στην Ελλάδα με πρόεδρο το ναύαρχο Κουντουριώτη από προσωπικότητες διεθνούς εμβέλειας, όπως ο Φίλιππος Δραγούμης, ως αντίδραση στη σκληρή στάση των Άγγλων, μετά τα γεγονότα των Οκτωβριανών (1931). Στόχος ήταν να κρατηθεί ζωντανό το κυπριακό πρόβλημα τόσο στο ελλαδικό όσο και στο διεθνές προσκήνιο.

Παλμεροκρατία

Η περίοδος που ακολούθησε της εξέγερσης των Κυπρίων τον Οκτώβριο του 1931 και υπήρξε η χειρότερη για τον κυπριακό λαό. Έμεινε γνωστή ως «Παλμεροκρατία» από το όνομα του Άγγλου Κυβερνήτη Πάλμερ. Ο Πάλμερ ανέλαβε ως κυβερνήτης το Νοέμβριο του 1933 μέχρι 1939. Η ανελεύθερη πολιτική του εκδηλώθηκε, κυρίως, στον εκπαιδευτικό νόμο του 1935, με τον οποίο στόχευε στην υποταγή τόσο της στοιχειώδους όσο και της Μέσης Εκπαίδευσης, προκειμένου να αποδυναμωθεί το ενωτικό κίνημα. Κατά την περίοδο αυτή οι Βρετανοί επιβάλλουν στυγνή δικτατορία και προσπαθούν να αφελληνίσουν τους Ελληνοκυπρίους. Ανάμεσα σ' άλλα απαγορεύουν την ανάκρουση του Εθνικού Ύμνου, την έπαρση της ελληνικής σημαίας και την ανάρτηση εικόνων των αγωνιστών του 1821. Ο λαός της Κύπρου, παρά την καταπίεσή και τις δυσκολίες, αντιδρά στα αφελληνιστικά σχέδια των Βρετανών.

Διασκεπτική (1947)

Συνεκλήθη το 1947 από τον κυβερνήτη λόρδο Γουίνστερ, για να προλάβει τις αντιδράσεις από την απόρριψη του αιτήματος για Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, που μεταφέρθηκε από τον τότε επικεφαλής της ελληνοκυπριακής πρεσβείας στο Λονδίνο μητροπολίτη Πάφου Λεόντιο, τον άνθρωπο που διαδραμάτισε ηγετικό ρόλο, από ελληνοκυπριακής πλευράς, κατά τη στυγνή περίοδο της Παλμεροκρατίας. Στόχος της Διασκεπτικής ήταν η προσφορά μορφής αυτοκυβέρνησης. Στη Διασκεπτική έλαβαν μέρος:

- ◆ Εκπρόσωποι της Αριστεράς
- ◆ Κάποιοι ανεξάρτητοι παράγοντες
- ◆ Εκπρόσωποι των Τουρκοκυπρίων

«Η Εθναρχία υποστήριζε την άμεση αυτοδιάθεση – Ένωση και τη δυναμική διεκδίκησή της από τους Άγγλους..., γι' αυτό ...απέρριψε οποιαδήποτε συμμετοχή και συζήτηση...» στο πλαίσιο της Διασκεπτικής. (Γεωργής Γ., Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα, Αθήνα 1999, σ. 173).

Αποτελέσματα Διασκεπτικής

- ◆ Οι συμμετέχοντες από ελληνοκυπριακής πλευράς απέρριψαν τη βρετανική πρόταση.
- ◆ Η τουρκοκυπριακή πλευρά πρόβαλε τις δικές της αξιώσεις.

Σύνταγμα Λόρδου Γουίνστερ (1948)

Σε μια προσπάθεια διάσωσης της Διασκεπτικής ο λόρδος Γουίνστερ κατέθεσε τις συνταγματικές προτάσεις της βρετανικής κυβέρνησης. Οι προτάσεις αυτές απορρίφθηκαν από την ελληνοκυπριακή πλευρά, γιατί θεωρήθηκε ότι τυχόν αποδοχή τους απέτρεπε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης – Ένωσης. Συγκεκριμένα, με τις συνταγματικές ρυθμίσεις «...απαγορευόταν στο Νομοθετικό Συμβούλιο οποιαδήποτε συζήτηση για τη θέση της Κύπρου μέσα στη Βρετανική Κοινοπολιτεία» (Γεωργής Γ., Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα, Αθήνα 1999, σ. 175).

Ενωτικό Δημοψήφισμα (1950)

«Η Ιερά Σύνοδος αποφάσισε τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος με σκοπό την έκφραση της θέλησης του κυπριακού λαού για το πολιτικό μέλλον του τόπου, καλώντας μάλιστα την τοπική κυβέρνηση να αναλάβει τη διοργάνωσή του...» (Παπαπολυβίου Π., Ιστορία της Κύπρου στα χρόνια της Αγγλοκρατίας 1878 – 1960, Λευκωσία 2006, σ. 52).

Η διενέργεια του ενωτικού δημοψηφίσματος αποφασίστηκε από την Εθναρχία με επικεφαλής τον τότε Αρχιεπίσκοπο Μακάριο Β΄ και πραγματοποιήθηκε στις 15 Ιανουαρίου 1950. Το 95,71% των ελληνοκυπρίων ψήφισε υπέρ της Ένωσης. Μεταξύ αυτών ψήφισαν μερικοί Τουρκοκύπριοι και Αρμένιοι (επίσης Καθολικοί και Μαρωνίτες). Το ενωτικό δημοψήφισμα δεν έφερε οποιοδήποτε ουσιαστικό αποτέλεσμα.

«Ο κυβερνήτης Ράιτ, όταν του επιδόθηκαν τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος στις 4.2.1950, επανέλαβε ότι το ζήτημα της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα είναι θέμα κλειστό για την Αγγλία. Στη συνέχεια, κυπριακή αντιπροσωπεία...μεταβαίνει στην Αθήνα, στο Λονδίνο και στα Ηνωμένα Έθνη με αίτημα την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης. Μαζί τους έχουν τα αποτελέσματα και τους τόμους του δημοψηφίσματος, που αποτελούν αδιάψευστο τεκμήριο της δημοκρατικά εκφρασμένης επιθυμίας της πλειοψηφίας του κυπριακού λαού. Τα αποτελέσματα όμως αυτής της εκστρατείας είναι και πάλι απογοητευτικά» (Κατσώνης Κ., Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας, Λάρνακα 2002, σελ. 74).

Εκλογή νέου Αρχιεπισκόπου

Μετά το θάνατο του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου του Β΄, ανέρχεται στον αρχιεπισκοπικό θρόνο ο τότε μητροπολίτης Κιτίου Μακάριος ο Γ΄ (20 Οκτωβρίου 1950).

Κατάθεση πρώτης προσφυγής στον ΟΗΕ (1954)

Ο Έλληνας πρωθυπουργός στρατηγός Παπάγος καταθέτει το 1954 προσφυγή στον ΟΗΕ, ως εντολοδόχος του κυπριακού λαού, παρά το ότι οι ΗΠΑ δε θεωρούσαν κατάλληλη τη χρονική στιγμή για προβολή του αιτήματος της αυτοδιάθεσης των Κυπρίων. Η στάση αυτή των ΗΠΑ οδήγησε ουσιαστικά στην αναβολή της συζήτησης και την παραπομπή του θέματος στην επόμενη σύνοδο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, με το δικαιολογητικό ότι θα έπρεπε να δοθεί χρόνος στις κυβερνήσεις της Βρετανίας και της Ελλάδας να εξετάσουν το θέμα μεταξύ τους.

Με την πρώτη προσφυγή επιχειρείται η διεθνοποίηση του κυπριακού ζητήματος καθώς από τον Ιούλιο του 1954 «...ο Άγγλος Υφυπουργός Αποικιών Η. Hopkinson δήλωσε στη Βουλή ότι ορισμένα εδάφη της Κοινοπολιτείας δεν μπορούσαν ποτέ να γίνουν πλήρως ανεξάρτητα. Το «ουδέποτε» του Hopkinson εκτός από τις εξελίξεις που δρομολόγησε, απέδειξε ως χμαιρώδεις τις εξαγγελίες των νικητών του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου για ελευθερία και δικαιοσύνη...» (Παπαπολυβίου Π., Ιστορία της Κύπρου στα χρόνια της Αγγλοκρατίας 1878 – 1960, Λευκωσία 2006, σ.54).

ΤΡΙΜΕΡΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ (1955)

Συνεκλήθη από τη Βρετανία στο Λονδίνο, τον Αύγουστο του 1955, με συμμετοχή της Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Ο άμεσα ενδιαφερόμενος κυπριακός λαός αγνοήθηκε. Η Ελλάδα αποδεχόμενη την πρόσκληση έπεσε στην παγίδα των Βρετανών, καθώς από εκείνη τη στιγμή η Τουρκία επιβαλλόταν ως ισότιμος συνομιλητής στο Κυπριακό και ξανά έμπαινε στο πολιτικό παιχνίδι για την Κύπρο, τριάντα τόσα χρόνια μετά την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάνης (1923), με την οποία η Τουρκία παραιτήθηκε από τα δικαιώματά της πάνω στην Κύπρο. «Το βρετανικό σχέδιο λύσης προνοούσε την παροχή αυτονομίας με σύνταγμα περιορισμένης αυτοδιοίκησης, που θα διαμορφωνόταν από τις τρεις – πλέον- εμπλεκόμενες κυβερνήσεις και θα παρείχε εγγυήσεις για τη συμμετοχή Τουρκοκυπρίων στη Νομοθετική Συνέλευση και στο Υπουργικό Συμβούλιο». (Παπαπολυβίου Π., *Ιστορία της Κύπρου στα χρόνια της Αγγλοκρατίας 1878 – 1960, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Λευκωσία 2006, σ. 57*)

Ταυτόχρονα, το Κυπριακό παύει να θεωρείται ως αποικιακό πρόβλημα, στο οποίο πρέπει να δώσει λύση η Βρετανία και μεταβάλλεται σε διεθνές ζήτημα.

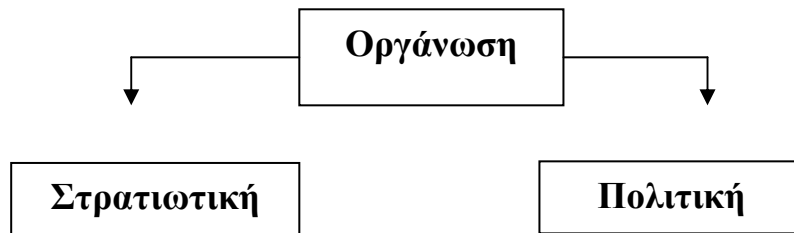
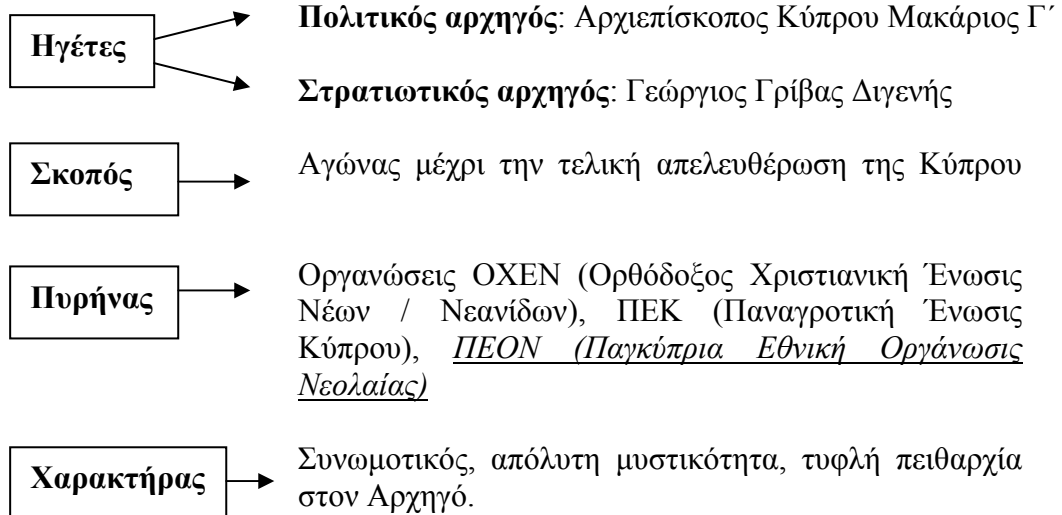
Τελικά, η Τριμερής Διάσκεψη οδηγήθηκε σε αδιέξοδο, καθώς η Ελλάδα απέρριψε τις εισηγήσεις που κατατέθηκαν.

Με το τέλος της Τριμερούς οργανώνονται στην Κωνσταντινούπολη και στη Σμύρνη βιαιοπραγίες σε βάρος των Ελλήνων της Τουρκίας, ως προειδοποίηση στην ΕΟΚΑ, η οποία σχεδίαζε δήθεν «σφαγές» των Τουρκοκυπρίων.

«Το τέλος της Τριμερούς δε γράφτηκε στο Λονδίνο αλλά στην Κωνσταντινούπολη, όπου το απόγευμα της 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1955 οργανωμένες ομάδες Τούρκων εξτρεμιστών κατέστρεψαν εκατοντάδες καταστήματα ελληνικής ιδιοκτησίας, και προέβησαν ανεξέλεγκτα σε ένα πογκρόμ λεηλασιών και βανδαλισμών, ενώ παρόμοιες επιθέσεις έγιναν και στη Σμύρνη, με στόχο το ελληνικό κλιμάκιο στο τοπικό αρχηγείο του ΝΑΤΟ. Ως αφορμή των επιθέσεων παρουσιάστηκε η έκρηξη που σημειώθηκε στο προαύλιο του τουρκικού Προξενείου στη Θεσσαλονίκη, στο σπίτι που κατά την παράδοση γεννήθηκε ο Κεμάλ Ατατούρκ». (Παπαπολυβίου Π., *Ιστορία της Κύπρου στα χρόνια της Αγγλοκρατίας 1878 – 1960, Λευκωσία 2006, σ. 57*).

Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΗΣ ΕΟΚΑ (1955 – 1959)

Τα πολιτικά αδιέξοδα εξώθησαν τον κυπριακό λαό στην ανάληψη απελευθερωτικού αγώνα. Τον αγώνα ανέλαβε η μυστική Οργάνωση ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγονιστών).

- * Συγκρότηση μαχητικών ομάδων
- * Κατανομή οπλισμού στις ομάδες
- * Εκπαίδευση μαχητών και στελεχών για ένοπλη δράση και δολιοφθορές
- * Οργάνωση δικτύου πληροφοριών και συνδέσμων

- * Αναλαμβάνει η ΠΕΚΑ (Πολιτική Επιτροπή Κυπριακού Αγώνα)
- * Κύριος στόχος της ΠΕΚΑ ήταν η διαφώτιση και καθοδήγηση του κυπριακού λαού, ώστε να εξυψωθεί το εθνικό φρόνημα και να διατηρηθεί το εσωτερικό μέτωπο αδιάσπαστο από την προπαγάνδα του κατακτητή. Χάρη στις επιτυχείς ενέργειές της, όπως η μαθητική αντίσταση, κερδίστηκε «η μάχη του πληθυσμού», δηλαδή η συμμετοχή και η συμπαράσταση του λαού στον Αγώνα.

Κλονίζονται τα θεμέλια της αποικιοκρατίας

Έναρξη του ένοπλου αγώνα την 1^η Απριλίου 1955. Εκρήξεις βομβών συγκλονίζουν τις κυριότερες πόλεις της Κύπρου. Ανατινάχθηκαν κυβερνητικές εγκαταστάσεις όπως η Αρχιγραμματεία, ο Ραδιοφωνικός σταθμός, το Διοικητήριο Λάρνακας κ.ά.

Διεξαγωγή ένοπλου αγώνα με κυρίαρχες μορφές τους Γρηγόρη Αυξεντίου, Κυριάκο Μάτση, Μιχαλάκη Καραολή, Ευαγόρα Παλληκαρίδη, Μάρκο Δράκο, Φώττη Πίττα κ.ά.

Μαζικές λαϊκές κινητοποιήσεις (διαδηλώσεις, εθνικά μνημόσυνα, παθητική αντίσταση)

Προκαλούνται αντιδράσεις τόσο από πλευράς Βρετανών όσο και από πλευράς Τουρκοκυπρίων

«Ο αγώνας της ΕΟΚΑ ανέδειξε πολλούς ήρωες, όπως το Μάρκο Δράκο στη Σολιά, τον Κυριάκο Μάτση στο Δίκωμο και πάνω απ' όλους το Γρηγόρη Αυξεντίου, που μόνος αντιμετώπισε για μια ολόκληρη μέρα μεγάλες αγγλικές δυνάμεις σ' ένα κορφοβούνι του Μαχαιρά. Η τραγικότητα του αγώνα και η αυτοθυσία του κυπριακού λαού έγινε παγκόσμια αισθητή κι είχε βαθιά απήχηση, ιδιαίτερα στις περιοχές που ήταν ακόμα κάτω από αποικιακή διακυβέρνηση. Πολλές θανατικές καταδίκες και απαγχονισμοί έγιναν ύστερα από καταθέσεις ψευδομαρτύρων, όπως στην περίπτωση του Μιχάλη Καραολή ή για πολύ απλές παραβάσεις, όπως του Ευαγόρα Παλληκαρίδη. Στο μεταξύ έγιναν χιλιάδες συλλήψεις και στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως κρατούνταν πολίτες χωρίς δίκη, ενώ οι φυλακές ήταν γεμάτες με βαρνοποινίτες. Η βρετανική διοίκηση κατέφυγε σε σκληρά μέτρα ακόμη και σε βασανιστήρια, για τα οποία καταγγέλθηκε στην επιτροπή ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης. Επέβαλε, επίσης, μέτρα συλλογικής τιμωρίας των κατοίκων με κατ' οίκον περιορισμό και συλλογικές χρηματικές ποινές» (Χατζηδημητρίου Κ., Ιστορία της Κύπρου, Λευκωσία 1987, σ. 311).

**Αντιδράσεις
εξαιτίας της έκρηξης
του αγώνα**

των Βρετανών

- * Προσωποκρατήσεις χωρίς δίκη χιλιάδων πολιτών σε κρατητήρια (Κοκκινοτριμιθιάς, Πύλας, Αμμοχώστου, Πολεμίου)
- * Επικηρύξεις αγωνιστών
- * Εξονυχιστικές έρευνες
- * Φρικτά βασανιστήρια στους κρατούμενους
- * Επιβολή κατ' οίκον περιορισμού, «κέρφιου»
- * Απαγχονισμός αγωνιστών
- * Ισχυροποίηση της Αστυνομίας και δημιουργία του επικουρικού σώματος αποτελούμενου από Τουρκοκύπριους

των Τουρκοκυπρίων

- * Ένταξή τους στις δυνάμεις ασφαλείας του νησιού ως επικουρικών αστυνομικών. («...το 1954 το 60% των ανδρών της αστυνομίας ήταν Έλληνες. Τέσσερα χρόνια αργότερα, τον Ιούνιο του 1958, ο αριθμός των αστυνομικών είχε τετραπλασιαστεί και το 70% ήταν Τουρκοκύπριοι και μόνο 17% Ελληνοκύπριοι...» (Παπαπολυβίου Π., *Ιστορία της Κύπρου στα χρόνια της Αγγλοκρατίας 1878 – 1960*, Λευκωσία 2006, σ. 56).
- * Οργάνωση και κινητοποίηση της μυστικής Οργάνωσης ΤΜΤ (πρώην VOLKAN), η οποία προέβαινε σε βιαιοπραγίες εναντίον των Ελληνοκυπρίων.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

- ◆ Εγκαινιάζεται η πολιτική της Διεθνοποίησης του κυπριακού προβλήματος με την προσφυγή (1954) στη Γενική συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.
- ◆ Κατά τη διάρκεια του Αγώνα κατατίθενται τέσσερις προσφυγές στον ΟΗΕ από τις ελληνικές κυβερνήσεις, που δρούσαν πάντοτε ως εντολοδόχοι του κυπριακού λαού. Μέχρι την προσφυγή του 1957 το αίτημα των προσφυγών ήταν Αυτοδιάθεση (Ένωση). Στην τελευταία προσφυγή του 1958, το αίτημα για Αυτοδιάθεση (Ένωση) μετατράπηκε σε αίτημα για Ανεξαρτησία. Η στροφή που επιχειρεί ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος οφειλόταν αφενός στον κίνδυνο να επιβληθεί το διχοτομικό σχέδιο Μακμίλλαν (1958), που είχε απορριφθεί, και αφετέρου στην αποτυχία να εξασφαλιστεί στον ΟΗΕ ψήφισμα που να είναι σύμφωνο με τους εθνικούς πόθους των Κυπρίων.
- ◆ Το NATO προσπαθεί για εξεύρεση λύσης και κατάπαυση του πυρός μέσα στο πλαίσιο της Συμμαχίας.
Ο Βέλγος γενικός γραμματέας του NATO Πωλ Ανρύ Σπάακ ανέλαβε πρωτοβουλία «..για συμβιβασμό ανάμεσα στις τρεις εμπλεκόμενες στο κυπριακό νατοϊκές χώρες και επίτευξη προσωρινής ρύθμισης. Το σχέδιο Σπάακ προνοούσε ένα επταετές μεταβατικό στάδιο και την αναζήτηση την περίοδο αυτή μιας λύσης με αποκλεισμό της Ένωσης και της διχοτόμησης...» (Γεωργής Γ., Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα, Αθήνα 1999, σ. 215).

ΣΧΕΔΙΑ ΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

ΣΧΕΔΙΟ ΧΑΡΤΙΝΓΚ (1956)

Συνομιλίες μεταξύ του νέου Κυβερνήτη της Κύπρου στρατάρχη Χάρτινγκ και Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'. «Στις συνομιλίες των δύο ανδρών ο μεν Κυβερνήτης επέμενε στη βρετανική πρόταση για παροχή αυτονομίας, ενώ ο Αρχιεπίσκοπος επικέντρωσε τις απαιτήσεις του στη ρητή αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης και την έναρξη διαπραγματεύσεων για το χρονικό προσδιορισμό της άσκησης του δικαιώματος από τους Κυπρίους» (Παπαπολυβίου Π., *Ιστορία της Κύπρου στα χρόνια της Αγγλοκρατίας 1878 – 1960*, Λευκωσία 2006, σ. 58).

Μετά την αποτυχία των συνομιλιών ο Μακάριος Γ' εξορίστηκε στις Σευχέλλες (9 Μαρτίου 1956), μαζί με το μητροπολίτη Κυρηναίας Κυπριανό τον Παπασταύρο Παπαγαθαγγέλου και τον Πολύκαρπο Ιωαννίδη.

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΡΑΝΤΚΛΙΦ (1956)

Οι συνταγματικές προτάσεις του Άγγλου συνταγματολόγου Ράντικλιφ διαβιβάζονται το Δεκέμβριο του 1956 στο Μακάριο Γ', που ήταν εξόριστος στις Σευχέλλες «... και στην ελληνική κυβέρνηση...». Με τις προτάσεις αυτές εισάγεται για πρώτη φορά η αρχή της διχοτόμησης, μια εφιαλτική λύση για κάθε Ελληνοκύπριο «...αφού στο αίτημα των Ελλήνων της Κύπρου για αυτοδιάθεση αντιπαραβαλλόταν η χωριστή εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης για την τουρκική μειοψηφία. Ο Μακάριος αρνήθηκε οποιαδήποτε συζήτηση εφ' όσον παρέμενε στην εξορία ενώ η ελληνική κυβέρνηση απέρριψε το σύνταγμα Ράντικλιφ επειδή ούτε φιλελεύθερο, ούτε δημοκρατικό ήταν και κυρίως δεν οδηγούσε σε πραγματική εφαρμογή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης». (Γεωργής Γ. (1999), *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα*, σ. 205).

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΚΜΙΛΛΑΝ (1958)

Προτάθηκε από τον Άγγλο πρωθυπουργό Μακμίλλαν το 1958 και «...στηριζόταν σε δύο άξονες: στην τριπλή συγκυριαρχία και στην αρχή της μείζονος κοινοτικής αυτονομίας. Καθιέρωνε θεσμικά την ισότητα εξουσιών και το διαχωρισμό ανάμεσα στις δύο κοινότητες. Σ' αυτό συνέτειναν η ξεχωριστή υπηκοότητα, η απουσία ενιαίας βουλής με παράλληλη λειτουργία δύο αυτόνομων κοινοτικών βουλών...» (Γεωργής Γ. (1999), *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλτρωτισμό στον αντιαποικιακό αγώνα*, σ. 213).

Το σχέδιο απορρίφθηκε με σφοδρότητα λόγω των διαιρετικών στοιχείων που περιείχε και γιατί στην ουσία καθιστούσε την Τουρκία συγκυρίαρχο στο νησί. Προκειμένου να ενισχυθεί η κοινή θέση των Βρετανών και των Τούρκων ότι η διχοτόμηση είναι λύση ανάγκης και ότι τα δύο σύννοικα στοιχεία ήταν αδύνατο να συμβιώσουν, η τουρκοκυπριακή πλευρά προκάλεσε τις διακοινοτικές ταραχές του 1958.

ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΖΥΡΙΧΗΣ - ΛΟΝΔΙΝΟΥ (1959)

Υπογράφηκαν το 1959 από τους πρωθυπουργούς της Ελλάδας Καραμανλή και της Τουρκίας Μεντερές στη Ζυρίχη. Οι Συμφωνίες αποτελούνταν από τα εξής τέσσερα κείμενα:

1. Βασικά άρθρα του Συντάγματος της Δημοκρατίας της Κύπρου.
2. Συνθήκη Εγγύησης μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας, Βρετανίας και Κύπρου. Με βάση τη συνθήκη αυτή καθεμιά από τις τρεις χώρες ή από κοινού θα μπορούσαν να επέμβουν στρατιωτικά, για να απομακρύνουν κάθε κίνδυνο που θα απειλούσε την ακεραιότητα του κράτους. (Αυτήν ακριβώς τη συνθήκη πρόβαλε η Τουρκία ως δικαιολογία για την εισβολή της στην Κύπρο στις 20 Ιουλίου 1974).
3. Συνθήκη Συμμαχίας μεταξύ της Κύπρου, Ελλάδας και Τουρκίας.
4. Συμφωνία Κυρίων.

Η Συμφωνία Ζυρίχης θα επικυρωνόταν στο Λονδίνο από τους αντιπροσώπους της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής ηγεσίας. Ο Αρχιεπίσκοπος, μετά από πιέσεις και παρά την προσπάθεια που κατέβαλε για βελτίωση των όρων των Συμφωνιών, τελικά υπογράφει τη συμφωνία της Ζυρίχης παρά τις αντιδράσεις που προέρχονταν κυρίως από την πλευρά των αγωνιστών και αφορούσαν την παρουσία τουρκικών στρατευμάτων στο νησί.

Στις 16 Αυγούστου 1960 ανακηρύσσεται επίσημα η Κυπριακή Δημοκρατία με πρώτο πρόεδρο τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο τον Γ' και πρώτο αντιπρόεδρο τον Δρα Φαζίλ Κουτσιούκ. Τελευταίος Κυβερνήτης της Κύπρου ήταν ο σερ Χιου Φουτ.

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ ΖΥΡΙΧΗΣ - ΛΟΝΔΙΝΟΥ

1. Καθιέρωναν ένα συνεταιρισμό Ελλήνων και Τούρκων στη διοίκηση δυσανάλογο προς την πληθυσμιακή τους αναλογία (82% Ελληνοκύπριοι και 18% Τουρκοκύπριοι).
2. Οι Τουρκοκύπριοι κέρδισαν το 30% στη Βουλή, το Υπουργικό Συμβούλιο και τη Δημόσια Υπηρεσία.
3. Οι Τουρκοκύπριοι κέρδισαν το 40% στο Στρατό και την Αστυνομία.
4. Ο Έλληνας πρόεδρος και Τούρκος αντιπρόεδρος είχαν δικαίωμα veto (αρνησικυρίας) για πολιτικά οικονομικά και αμυντικά ζητήματα.
5. Προνοούσαν διαχωρισμό των Δημαρχείων στις κυριότερες πόλεις.
6. Προνοούσαν χωριστή ψηφοφορία και πλειοψηφία των βουλευτών κάθε κοινότητας στη Βουλή για την ψήφιση του Προϋπολογισμού του κράτους.
7. Δημιουργήθηκαν δύο Κοινοτικές Συνελεύσεις, μια ελληνική και μια τουρκική, που η καθεμιά είχε ευθύνη για τα θρησκευτικά, εκπαιδευτικά και πολιτιστικά θέματα της Κοινότητάς τους.
8. Το Σύνταγμα προνοούσε ρύθμιση του θέματος των χωριστών δημαρχείων από τις δύο Κοινοτικές Συνελεύσεις.
9. Με βάση τη συνθήκη Συμμαχίας εγκαταστάθηκε στην Κύπρο ελληνική στρατιωτική δύναμη (ΕΛΔΥΚ) 950 ανδρών και τουρκική (ΤΟΥΡΔΥΚ) 650.
10. Διατηρούνται στην Κύπρο οι κυρίαρχες βρετανικές στρατιωτικές βάσεις.

**ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ
ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ (Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ)**

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Alastos Doros, Cyprus in History. A survey of 5000 years, London 1955
2. Ζαννέτος Φύλιος, Ιστορία της νήσου Κύπρου, από αγγλικής κατοχής μέχρι σήμερα, τ. Α΄ - Γ΄ εν Λάρνακι, 1910-1912
3. Κατσώνης Κ., Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας, Λάρνακα 2002
4. Παντελής Σταύρος, Νέα ιστορία της Κύπρου, Αθήνα 1986
5. Παυλίδης Άντρος, Νέα ιστορία της Κύπρου, τ. Δ, Λευκωσία 1962
6. Χατζηδημητρίου Κάτια, Ιστορία της Κύπρου, Λευκωσία 1987

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Alastos Doros, Cyprus guerilla. Grivas, Makarios and the British, London 1960
2. Ασιώτης Γεώργιος, Ο αγώνας της ΕΟΚΑ 1955-1959, Λευκωσία 1983
3. Γεωργής Γιώργος, Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον ανταποικιακό αγώνα, Αθήνα 1999.
4. Κατσιαούνης Ρολάνδος, Η Διασκεπτική 1946 – 1948. Με ανασκόπηση της περιόδου 1878 – 1945, Λευκωσία 2000
5. Κιτρομηλίδης Πασχάλης, «Κύπρος», Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΔ, Αθήνα 1977, σσ. 387-395.
6. Κιτρομηλίδης Πασχάλης, «Κύπρος 1914-1941», », Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΕ, Αθήνα 1978, σ.σ. 473-481.
7. Κουδουνάρης Αριστείδης, Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920, Λευκωσία 1991.
8. Κρανιδιώτης Νίκος, Η Κύπρος εις τον αγώνα της ελευθερίας, Αθήνα 1958.
9. Κύρου Αδ. Αλέξης, Όνειρα και πραγματικότητας. Χρόνια διπλωματικής ζωής (1923-1953), Αθήνα 1972

10. Λυμπουρίδης Αχιλλέας, Η αγγλοκρατία στην Κύπρο, τ. Α΄ και Β΄, Λευκωσία 1985-1986
11. Μαχλουζαρίδης Παναγιώτης, Κύπρος 1940 – 1960, Λευκωσία 1985.
12. Παπαγεωργίου Σπύρος, Τα κρίσιμα ντοκουμέντα του Κυπριακού (1959 – 1967), τ. Α΄, Αθήνα 1983
13. Παπαγεωργίου Στέφανος Π., Η πρώτη περίοδος της «Αγγλοκρατίας» στην Κύπρο 1878 – 1914: πολιτικός εκσυγχρονισμός και πολιτικές αδράνειες, Αθήνα 1996.
14. Παπαπολυβίου Πέτρος, Ιστορία της Κύπρου στα χρόνια της Αγγλοκρατίας 1878 – 1960, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Λευκωσία 2006.
15. Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, «Η στάση της Ελληνικής κυβερνήσεως κατά την κυπριακή κρίση του 1931», Επιστημονική Επετηρίδα ΠΑΣΠΕ (1976-1977), σσ. 485-511.
16. Στυλιανού Πέτρος, Τα Οκτωβριανά. Η εξέγερση του 1931 στην Κύπρο, Λευκωσία 2002.
17. Φραγκούδης Σ. Γεώργιος, Ιστορία του Αρχιεπισκοπικού ζητήματος Κύπρου (1900-1910), Αλεξάνδρεια 1911.
18. Φραγκούδης Σ. Γεώργιος, Η Κύπρος Αυτόνομος υπό τον έλεγχο της Μεγάλης Βρετανίας. Σχέδιο συντάγματος της κυπριακής πολιτείας, Αθήνα 1933.
19. Χατζηβασιλείου Ευάνθης, Το Κυπριακό Ζήτημα 1878 – 1960. Η συνταγματική πτυχή, Αθήνα 1998
20. Χατζηβασιλείου Ευάνθης, «Η τελευταία περίοδος της Αγγλοκρατίας στην Κύπρο, 1941-1959», Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΣΤ, Αθήνα 2000 σ.σ. 430-463
21. Χατζηβασιλείου Ευάνθης, Στρατηγικές του Κυπριακού. Η δεκαετία του 1950, Αθήνα 2005